

Prachtschubwortel in Limburg

J. Hermans, Hertestraat 21, 6067 ER Linne

J. Teeuwen, Witte Vrouwenstraat 20, 5807 AS Oostrum

De Prachtschubwortel (*Lathraea clandestina*) is van oorsprong geen inheemse soort. Sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw wordt ze uit Nederland gemeld als ingezaaide of aangevoerde soort. Nooit eerder waren er, voorzover door de auteurs kon worden nagegaan, meldingen uit de provincie Limburg. In 2010 werd de Prachtschubwortel door de tweede auteur aangetroffen in de gemeente Venray. In deze bijdrage wordt de Limburgse groeiplaats van de Paarse Schubwortel, zoals deze soort ook genoemd wordt, nader toegelicht in relatie tot haar voorkomen en ecologie in Nederland.

PARASIET

De Prachtschubwortel is een wortelparasiet met een volledige parasitaire levenswijze [figuur 1]. Als gastheer fungeren houtgewassen, waarvan de houtvaten worden aangeboord. In Nederland zijn dat wilg (*Salix spec.*), Grauwe abeel (*Populus canescens*), Zwarte els (*Alnus glutinosa*) en cultuurpopulieren als Italiaanse populier (*Populus nigra* cultivar *italica*) en Canadapopulier (*Populus x canadensis*) (VAN DER MEIJDEN *et al.*, 1988, 1994, 1999; VAN DE BEEK, 1993). In Vlaanderen is ze behalve op de hiervoor genoemde boomsoorten ook aangetroffen op Es (*Fraxinus excelsior*), Zomereik (*Quercus robur*), Gladde iep (*Ulmus minor*), Zachte berk (*Betula pubescens*), Hazelaar (*Corylus avellana*), Zoete kers (*Prunus avium*), Gewone esdoorn (*Acer pseudo-platanus*), Gewone vlier (*Sambucus nigra*), Beuk (*Fagus sylvatica*) en Eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*) (VAN DEN BREMT, 2006). De bloemen verschijnen in het voorjaar, wanneer de sapstroom van de gastheer rijk is aan koolhydraten. De in clusters groeiende bloemen zijn lang gesteld en door de diep roodpaarse kleur zeer fraai en opvallend. De meeldraden zijn in de bovenste helft van de kroonbuis ingeplant. Door hun zoete geur worden bijen gelokt. Op de groeiplaats in de gemeente Venray werd de Prachtschubwortel vooral bezocht door Aardhommels (*Bombus terrestris*) en een enkele Steenhommel (*Bombus lapidarius*).

De vruchten bevatten grote, iets afgeplatte zaden, die bij rijpheid uit de vrucht worden geslingerd. De zaden

zijn tot vijf millimeter groot met een oliehoudende uitstulping. Mogelijk spelen mieren een rol bij de verspreiding ervan (HEGI, 1975).

WEST-EUROPEES AREAAL

De verspreiding van de Prachtschubwortel is beperkt tot West-Europa. Het vrijwel aaneengesloten areaal loopt van West-, Midden- en Zuid-Frankrijk tot Noord-Spanje. Enkele kleine deelarealen liggen vrij ver van het hoofdareaal verwijderd, in Italië en België (MEUSEL, 1978). Mogelijk gaat het hier om relictpopulaties. In België komt Prachtschubwortel nagenoeg alleen voor in de Vlaamse Ardennen en de aangrenzende regio in Wallonië (Pays des Collines) (VAN DEN BREMT, 2006). In Groot-Brittannië is de soort geïntroduceerd en ingeburgerd (STACE, 1991).

In de Belgische Voerstreek is ze aangetroffen te Bassenge in het Jerketal. Hier is ze niet op een natuurlijke wijze gekomen, maar in 1965 aangevoerd vanuit Geraardsbergen met plantgoed voor een populierenaanplanting (BERTEN, 1993).

VOORKOMEN IN LIMBURG

In Nederland is de Prachtschubwortel bekend van Voorne (SIPKES, 1972), Naarden, ten noorden van Bilthoven (VAN DER MEIJDEN *et al.*, 1988) en een aantal locaties in de Zuid-Hollandse delta (Rijswijk, Kockengen, Krimpen aan de Lek) (VAN DER MEIJDEN *et al.*, 1999). Praktisch al deze vondsten betreffen uitzaai of verwildering vanuit heemtuinen. Volgens VAN DE BEEK (1993) lijkt de soort zich in Nederland spontaan te vestigen waarop volgens deze auteur de groeiplaatsen aan het Gooimeer bij Naarden en langs de Oude Rijn bij Valkenburg (Zuid-Holland) wijzen.

FIGUUR 1

De Prachtschubwortel (*Lathraea clandestina*) op zaagvlak van Canadapopulier (*Populus x canadensis*) (foto: J. Teeuwen).

FIGUUR 2

Vossevennenbeek met Canadapopulieren (*Populus x canadensis*) in de Wanssummerheide. De groeilocatie van de Prachtschubwortel (*Lathraea clandestina*) bevindt zich links van de beek (foto: J. Teeuwen).

FIGUUR 3

Detail groeilocatie van de Prachtschubwortel (*Lathraea clandestina*) bij de Vossevennenbeek (foto: J. Teeuwen).

DE GROEIPLAATS IN LIMBURG

De groeiplaats in de gemeente Venray (sinds 2010, voorheen gemeente Meerlo/Wanssum) ligt ten zuiden van Wanssum in een oude Maasmeander ten noordwesten van de weg Vosseven. In deze voormalige Maasmeander stroomt de Vossevennenbeek [figuur 2]. Het gebied wordt op de topografische kaart aangeduid met Wanssummerheide.

De Prachtschubwortel groeit op Canadapopulieren. Er zijn drie bij elkaar gelegen groeiplaatsen, waarvan er twee gesitueerd zijn naast twee bij elkaar staande populieren [figuur 3]. De grootste groeiplaats heeft een oppervlakte van 1 m bij 0,75 m en telde in 2010 wel 500 bloemen (coördinaat 202.395/393.536). De tweede plek is ongeveer 1 m² groot en ligt op 1,50 m van de beek (coördinaat 202.388/393.539), de derde is 0,50 m bij 0,40 m en bevindt zich aan de andere kant van de beek (coördinaat 202.383/393.554). Op deze laatstgenoemde groeiplaats zijn maar twaalf bloemen geteld. De

begroeiing in de omgeving bestaat uit ruderalesoorten zoals Grote brandnetel (*Urtica dioica*), Kleefkruid (*Galium aparine*), Gewoon speenkruid (*Ficaria verna*), Fluitenkruid (*Anthriscus sylvestris*), Zevenblad (*Aegopodium podagraria*), Ridderzuring (*Rumex obtusifolius*) en Hondsdraf (*Glechoma hederacea*).

Het is onduidelijk hoe de Prachtschubwortel hier terecht is gekomen, maar verwildering of aanvoer van zaden vanuit een heemtuin is hier niet aan de orde. Spontane uitbreiding over grote afstand lijkt, gezien de grootte van de zaden, niet voor de hand te liggen. Mogelijk zijn de zaden ongewild verslept met de teelt en oogst van populieren. Wellicht kan ook wortelbeschadiging door bosbouwmachines bijdragen aan een infectie van de parasiet (VAN DEN BREM, 2006).

Navraag bij omwonenden en bij de gemeente leverde geen verdere bruikbare informatie op. De groeilocatie is gemeld bij de bosbeheerder in de gemeente Venray met het verzoek om bij het beheer van de omgeving rekening te houden met deze bijzondere plantensoort.

Summary

PURPLE TOOTHWORT IN LIMBURG

This article describes the first recorded observation of Purple toothwort (*Lathraea clandestina*) in Limburg. Its presence at the Wanssummerheide area is probably due to seeds being unintentionally introduced during the process of cultivating and harvesting hybrid Black poplars.

Literatuur

- BEEK, A. VAN DE, 1993. Een nieuwe vindplaats van Prachtschubwortel (*Lathraea clandestina* L.). *Gorteria* 19 (4):102-103.
- BERTEN, R., 1993. Limburgse Plantenatlas. Limburgse Koepel voor Natuurstudie. Provincie Limburg, Hasselt.
- BREM, P. VAN DEN, 2006. *Lathraea clandestina* L., Paarse schubwortel. In: Van Landuyt, W., I. Hoste, L. Vanhecke, P. Van den Bremt, W. Verduyck & D. De Beer. Atlas van de Flora van Vlaanderen en het Brussels Gewest. Instituut voor natuur- en bosonderzoek, Nationale Plantentuin van België & Flo. Wer., Brussel/Meise: 521.
- HEGI, G., 1975. Illustrierte Flora von Mitteleuropa. Band VI, Teil 1. Verlag Paul Parey, Berlin, Hamburg.
- MEIJDEN, R. VAN DER & W.J. HOLVERDA, 1988. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1987. *Gorteria* 14 (3/4):71-89.
- MEIJDEN, R. VAN DER, W.J. HOLVERDA, J.J. VERMEULEN & E.J. WEEDA, 1994. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1991 en 1992. *Gorteria* 19 (5/6):117-161.
- MEIJDEN, R. VAN DER, W.J. HOLVERDA & L. H. DUISTERMAAT, 1999. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1997, 1998 en 1999. *Gorteria* 25 (6):117-136.
- MEUSEL, H., 1978. Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora. Band II. VEB Gustav Fischer Verlag, Jena.
- SIPKES, C., 1972. *Lathraea clandestina* op Voorne uitgezaaid. *Gorteria* 6(5):86.
- STACE, C., 1991. New Flora of the British Isles. Cambridge University Press. Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney.